

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ב

כי אשר ראיתם את מצרים, בשלשה מקומות הזהיר המקום לישראל שלא לחזור למצרים שנא' כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עד עולם, ואומר וה' אמר לכם לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד (דברים יז טז), ואומר והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה (שם כח סח). בשלשתם חזרו שם ובשלשתם נפלו, הראשונה בימי סנחריב שנ' הוי היורדים מצרים לעזרה (ישעיה לא א), השנית בימי יוחנן בן קרח שנ' והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם בארץ מצרים והחרב אשר אתם דואגים ממנו שם ידבק אחריכם מצרים ושם תמותו (ירמיה מב טז), **והשלישית בימי טורנינוס. בשלשתן חזרו ובשלשתן נפלו** הה"ד אפרים יונה פותה אין לב וגו' (הושע ז יא). ארבע כתות נעשו ישראל על הים, אחת אומרת ליפול אל הים ואחת אומרת לשוב למצרים ואחת אומרת לעשות מלחמה כנגדן ואחת אומרת נצווה כנגדן. זאת שאמרה ליפול אל הים נאמר להם התיצבו וראו את ישועת ה', זו שאמרה לשוב למצרים נא' להם כי אשר ראיתם את מצרים, זו שאמ' נעשה מלחמה כנגדן נא' להם ה' ילחם לכם, זו שאמ' נצווה כנגדן נא' להם ואתם תחרישון.

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נא עמוד ב

תניא, רבי יהודה אומר: מי שלא ראה דיפלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל. אמרו: כמין בסילקי גדולה היתה, סטיו לפנים מסטיו, פעמים שהיו בה כפלים כיוצאי מצרים, והיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א של סנה' גדולה, כל אחת ואחת אינה פחותה כ"א רבוא ככרי זהב. ובימה של עץ באמצעיתה, וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו. וכיון שהגיע לענות אמן - הלה מניף בסודר, וכל העם עונין אמן. ולא היו יושבין מעורבין, אלא זהבין בפני עצמן, וכספין בפני עצמן, ונפחין בפני עצמן, וטרסיים בפני עצמן, וגרדיים בפני עצמן. וכשעני נכנס שם היה מכיר בעלי אומנתו ונפנה לשם, ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. **אמר אביי: וכולהו (א) קטלינהו (ה) אלכסנדרוס מוקדן.** מאי טעמא איענשו? משום דעברי אהאי קרא +דברים יז+ לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד, ואינהו הדור אתו. כי אתא אשכחינהו דהוו קרו בסיפרא +שם כח+ ישא ה' עליך גוי מרחוק. אמר: מכדי, ההוא גברא בעי למיתי ספינתא בי' יומי, דליה זיקא ואתי ספינתא בה' יומי, נפל עלייהו וקטלינהו.

הגהות הגר"א

[ה] (אלכסנדרוס מוקדון) תא"מ ונ"ב טרכינוס:

הגהות מהר"ב רנשבורג

(א) נ"ב עיין הקדמת אברבאל לס' מלכים שמחק מלת מוקדון וביאר שם בראיה ברורה שאלכסנדרוס הוא לא היה אלכסנדר מוקדון שהיה בתחלת בית שני ואלכסנדר הזה קיסר היה ק"נ שנה אחר הבית יעוש"ה:

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נז עמוד ב

הקול קול יעקב והידיים ידי עשו הקול זה אדריינוס קיסר שהרג באלכסנדריא של מצרים ס' רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים

תוספות מסכת גיטין דף נז עמוד ב

זה אדריינוס קיסר - והא דאמרי' בהחליל (סוכה נא:): דאלכסנדרוס מוקדון הרגם והחריבה שמא פעמים נתיישה.

אברבנאל פירוש על נביאים ראשונים הקדמה לספר מלכים

היה זה אלכסנדרוס מוקדון, כי הוא היה מלך יון וכתהלת בנין בית שני היה, והוא אשר בנה אליכסנדיאה וקראה על שמו, אבל הנה אליכסנדרוס אחר קיסר ברומי שהיה ק"נ שנה בקרוב אחר הבית. וראיתי לבאר זה לפי שבמסכת סוכה (פ"ה נ"א ע"ב) אמרו, שאלכסנדרוס מוקדון הרג את היהודים אשר באליכסנדיאה, ונפל טעות בגמרות שכתוב שם אליכסנדרוס מוקדון, ובירושלמי לא גריס כן, אלא שהחריבה טריגנו"ש הרשע. והקשו בתוספת על התלמוד שלנו באמרם שהיה אליכסנדרוס מלך יון ושמלכות יון פסקה בפני הבית, ומעשה אליכסנדריא היה אחר חרבן וחשב מפני זה להכריע כדברי הירושלמי ולא כדברי התלמוד שלנו. וקרה להם כל זה לפי שלא ראו ספרי דברי הימים אשר למלכי רומי, כי שני התלמודים נתכוננו ואין בהם נפתל ועקש, לפי ששני פעמים נחרבה אליכסנדיאה ע"י הרומיים, אחת ע"י טריגנוס הקיסר הי"ד מרומי, ואחת אחרי כן ע"י אליכסנדריו קיסר כ"ז. ומה שכתוב בגמרות שלנו מוקדון, הוא טעות סופר ורצוי למוחקו, וכמה שמדות אחרים נעשו בגלות, אבל אני לא אחוש לזכור בלא אותם אשר היו בזמן בית עליהם בהיותם בגלות, ולא אותם אשר היו בזמן בית שני, לפי שהשמדות והגדושים והגליות אשר באו עליהם בהיותם בגלות לא יכילם ספר כי רבו מארבה ואין להם כספר, ואין כוונתי פה כי אם לזכור שבעת הגליות אשר בהם ספי חמו בן גלות כל שבטי ישראל ובני יהודה פעל אדמ"ם, כפי מה שכאו מפורשים בכתובים בספר היה ובסיף דברי הימים: הבורר הששי הוא בסדר

בית ראשון, ומבלעדי אלה עוד היו אליהם גליות אחרים בהיותם בגלות ובבנין בית שני כמו שבא בסדר עולם, שאחרי זה חמש עשרה שנה בא גביוכנצר ולכר כצרים וצר ושסף את היהודים ששבו שמה מצדון ומואב ומסביבות ארץ ישראל וירמיהו וברוך שהולילו עמהם למצרים לקחום עמהם. ואחרי כן ישראל שנשארו במצרים הלכו לאלכסנדיאה של מצרים והיו בה עד שסרו ורבו והעמידו אלפים ורבעות. וכל מי שלא ראה בכבודם לא ראה כבוד כל ימיו, והיה להם שם מקדש ומזבח ומטמני הקטורת ימערבת לחם הפנים ובתי מדרשות לאין מספר, והיו בעלי ממון ובעלי כח והתאחו כל כך בארץ ההיא עד שלא רצו לעלות לא"י בבנין בית שני, וכן עשו רבים בהיהודים שהיו בעמון ומואב ובארצות היונים, וגם כל גלות ספרד לא רצו לעלות לבית שני. ואחרי שבנה בית שני ועמד ארבע מאות ועשרים שנה, עלה איסטסיאנוס קיסר וטיסיוס בנו והחריבו ירושלם ושרפו בית ה' והגלו את ישראל לרומי, ולפי שהרבה מהעם התקבצו בעיר הגדולה ביתר אחרי חרבן הבית וישבו שמה חמשים ושתים שנה, והיה העם ההוא רב ועצום מאד, עלה עליהם הקיסר אדריאנוס הרשע והחריב את העיר והגלה את ישראל משם ושלח את העם לאסמריה היא ספרד. ועם אלה השלשה גליות נשלם מספר העשרה גליות שזכרו חז"ל בסדר עולם. (שם) וכן טריגני"ס הקיסר הארבעה עשר למין קיסרי רומי עלה אלכסנדריא והרג מהיהודים אשר היו שם כפלים כיוצא מצרים, ועם כל זה נשארו שם עם רב, עד שאחרי כן אליכסנדרוס קיסר רומי הוא הקיסר הכ"ד, עלה סעם אחרת על אליכסנדיאה והשמיד כל היהודים אשר בה שהיה עם רב ועצום במאד מאד. ולא

ערוך לנר מסכת סוכה דף נא עמוד ב

בגמרא קטלינהו אלכסנדרוס מוקדן. בירושלמי (ה"א) שכתוב ככל המעשה הזה כתוב שהרגם טריגיניוס הרשע ואין לומר דזה הי' אלכסנדר מוקדן דלפי מה שסיפר בירושלמי כעס טריגיניוס על היהודים שהדליקו נרות בחנוכה כשמתה בתו ובימי אלכסנדר עדיין לא הי' נס חנוכה כנראה מנבואת דניאל דאנטיוכוס הי' מהמלכים שמלכו אחריו אחר שנחלק מלכות אלכסנדר ובימי אנטיוכוס הי' נס חנוכה והנה בגטין (נז): אמרין דאדריינוס קיסר הרג באלכסנדר' של מצרים כפלים ששים רבוא וכתבו התוס' (ד"ה זה) והא דאמרין בהחליל דאלכסנדרוס מוקדן הרגם והחריבה שמה פעמיים נתיישרה עכ"ל אכן בזה אכתי לא מתורץ הסתירה מהירושלמי דא"ל שהירושלמי איירי מחרבן אדריינוס וגמרא דילן מחרבן אלכסנדרוס ושני מעשיות הן דאין יצויר דבשניהם אירע כך דמיהר הספינה לבא ושניהם אמרו קרא דישר ד'. ולולא דמסתיפא הייתי אומר דמה שכתבו כאן דאלכסנדרוס מוקדן הרגם ט"ס הוא וצ"ל דטרגיניוס הרגן וטרגיניוס י"ל דהיינו אדריינוס דלפ"י ישוה גמרא שלנו עם הירושלמי ועם הגמרא דגטין ובלא"ה משמע כן מדקרא לעיר אלכסנדריא משמע שאז כבר הי' שם העיר כן והיתה עיר גדולה מאוד ואם אלכסנדר מוקדן הי' המחריב הרי הוא בנה העיר ונקראת על שמו שבדברי נביאים נקראה נוא אמון ואיך אפשר שבימיו היתה עיר גדולה כ"כ אחר שלא האריך ימים ועוד דאלכסנדר לא הי' רשע כ"כ וכבד את היהודים כנראה ממעשה דשמעון הצדיק ביומא ר"פ בא לו (טו). ומכל זה הי' נלענ"ד שמה שכתבו כאן דאלכסנדר מוקדן הרגם ט"ס הוא: שוב מצאתי באברבנאל בהקדמתו לספר מלכים שעמד ג"כ על הסתירה שבין הגמרא שלנו והירושלמי ורצה להג' דמוקדן הוא ט"ס ושני מעשיות היו חרבן הראשון הי' ע"י אלכסנדר שבימי רומיים וחרבן שני ע"י טריגיניוס ע"ש ולענ"ד אין זה מספיק דאין יארע דבשניהם הי' מעשה ביאת הספינות בה' ימים שוות וכנ"ל ולכן נ"ל כמו שכת' דאלכסנדר מוקדן צ"ל טריגיניוס:

Antiquities of the Jews, Flavius Josephus Book XX Chapter 5

Tiberius Alexander (Elder Son of Alexander the Alabarch) is made Procurator of Judea by Emperor Claudius Josephus Mentions the Tremendous Wealth and Political Connections of Alexander the Alabarch Josephus Mentions the Impiety of Tiberius Alexander vs. the Piety of his Father Alexander the Alabarch

2. Then came Tiberius Alexander as successor to Fadius; he was the son of Alexander the alabarch of Alexandria, which Alexander was a principal person among all his contemporaries, both for his family and wealth: he was also more eminent for his piety than this his son Alexander, for he did not continue in the religion of his country. Under these procurators that great famine happened in Judea, in which queen Helena bought corn in Egypt at a great expense, and distributed it to those that were in want, as I have related already. **And besides this, the sons of Judas of Galilee were now slain;** I mean of that Judas who caused the people to revolt, when Cyrenius came to take an account of the estates of the Jews, as we have showed in a foregoing book. **The names of those sons were James and Simon, whom Alexander commanded to be crucified.** But now Herod, king of Chalcis, removed Joseph, the son of Camydu, from the high priesthood, and made Ananias, the son of Nebedeu, his successor. **And now it was that Cumanus came as successor to Tiberius Alexander;** as also that Herod, brother of Agrippa the great king, departed this life, in the eighth year of the reign of Claudius Caesar. He left behind him three sons; Aristobulus, whom he had by his first wife, with Bernicianus, and Hyrcanus, both whom he had by Bernice his brother's daughter. But Claudius Caesar bestowed his dominions on Agrippa, junior.

The Wars of the Jews, Flavius Josephus Book II Chapter 18

The Special Status of the Jews of Alexandria

The Jews Reject the Entreaties of Tiberius Alexander (Elder Son of Alexander the Alabarch)

7. But for Alexandria, the sedition of the people of the place against the Jews was perpetual, and this from that very time when Alexander [the Great], upon finding the readiness of the Jews in assisting him against the Egyptians, and as a reward for such their assistance, gave them equal privileges in this city with the Grecians themselves; which honorary reward Continued among them under his successors, who also set apart for them a particular place, that they might live without being polluted [by the Gentiles], and were thereby not so much intermixed with foreigners as before; they also gave them this further privilege, that they should be called Macedonians. Nay, when the Romans got possession of Egypt, neither the first Caesar, nor any one that came after him, thought of diminishing the honors which Alexander had bestowed on the Jews. But still conflicts perpetually arose with the Grecians; and although the governors did every day punish many of them, yet did the sedition grow worse; but at this time especially, when there were tumults in other places also, the disorders among them were put into a greater flame; for when the Alexandrians had once a public assembly, to deliberate about an embassy they were sending to Nero, a great number of Jews came flocking to the theater; but when their adversaries saw them, they immediately cried out, and called them their enemies, and said they came as spies upon them; upon which they rushed out, and laid violent hands upon them; and as for the rest, they were slain as they ran away; but there were three men whom they caught, and hauled them along, in order to have them burnt alive; but all the Jews came in a body to defend them, who at first threw stones at the Grecians, but after that they took lamps, and rushed with violence into the theater, and threatened that they would burn the people to a man; and this they had soon done, unless Tiberius Alexander, the governor of the city, had restrained their passions. However, this man did not begin to teach them wisdom by arms, but sent among them privately some of the principal men, and thereby entreated them to be quiet, and not provoke the Roman army against them; but the seditious made a jest of the entreaties of Tiberius, and reproached him for so doing.

Tiberius Alexander Instructs Two Roman Legions to Slaughter and Plunder the Jews of Alexandria

8. Now when he perceived that those who were for innovations would not be pacified till some great calamity should overtake them, he sent out upon them those two Roman legions that were in the city, and together with them five thousand other soldiers, who, by chance, were come together out of Libya, to the ruin of the Jews. They were also permitted not only to kill them, but to plunder them of what they had, and to set fire to their houses. These soldiers rushed violently into that part of the city that was called Delta, where the Jewish people lived together, and did as they were bidden, though not without bloodshed on their own side also; for the Jews got together, and set those that were the best armed among them in the forefront, and made a resistance for a great while; but when once they gave back, they were destroyed unmercifully; and this their destruction was complete, some being caught in the open field, and others forced into their houses, which houses were first plundered of what was in them, and then set on fire by the Romans; wherein no mercy was shown to the infants, and no regard had to the aged; but they went on in the slaughter of persons of every age, till all the place was overflowed with blood, and fifty thousand of them lay dead upon heaps; nor had the remainder been preserved, had they not be-taken themselves to supplication. So Alexander commiserated their condition, and gave orders to the Romans to retire; accordingly, these being accustomed to obey orders, left off killing at the first intimation; but the populace of Alexandria bare so very great hatred to the Jews, that it was difficult to recall them, and it was a hard thing to make them leave their dead bodies.